

Göstergebilimsel Bir Analiz: Ebü'l Kâsım eş-Şâbbî'nin "Çoban Türküleri" Şiiri

Öz: Dil, ilk insandan bu yana yeryüzünde bütün insanların birincil iletişim aracı olmuştur. İnsanlık tarihi boyunca dil üzerine pek çok çalışma ve incelemelerin yapıldığı tartışmasız bir vakıdır. Dil olgusu farklı kategorilerde, farklı disiplinler bağlamında çeşitli nitelikleri bakımından dakik ve hassas bir biçimde araştırma konusu yapılmıştır. Bu özelliği ile birçok araştırma sahasının merkezinde olmuştur. Farklı disiplinlerin başını çeken dil olgusu özellikle dilbilim çalışmalarının başlaması ve ilerlemesinde biricik tetikleyici unsur olmuştur. Çeşitli toplum ve milletlerde farklı dillerde yapılan çalışmalar da bu kanıyı desteklemektedir. Dil tek başına sözlü bir araç değildir. Sesli birimlerden oluşan dile ek olarak işaret dili, yazı dili, doğal ve yapay diller de bu sistemin bir parçasını teşkil etmektedir. Uzun ve köklü geçmişe sahip olan dil çalışmalarını tetikleyici farklı nedenler bulunmakla birlikte en önemli nedenlerinden biri de dini etkenler olmuştur. Sanskritçe metinleri ve kutsal kitapları anlama çabalarına yönelik yapılan çalışmalar bu savı güçlendirmektedir. Bu nedenle dilbilimin eski bir tarihe sahip olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. Bu çalışmada modern dilbilim çalışmalarının bir parçasını oluşturan göstergebilim maddesi ele alınacaktır. Metin tahlil yöntemiyle, şiirde göstergebilimin detay ve incelikleri örnekler üzerinden verilecektir. Özellikle tabiatla göndergesi bulunan göstergelerin irdelenmesi hedeflenen çalışmada Tunuslu şâir Ebü'l-Kâsım eş-Şâbbî'nin divanından Çoban türküleri (من الأغاني الرعاة) adlı pastoral şiir tercih edilmiştir. Tabiatı şiirlerinde çokça konu edinen ve şiir divanı ile Modern Arap şairleri arasında ayrı bir yere sahiptir. Ebü'l-Kâsım eş-Şâbbî'nin mezkûr kasidesinin, çalışmanın amacına mutabık olma vasfına sahip olması metin tercihinde etkili olmuştur. Tabiatın ve dış dünyanın tasvir edildiği pastoral şiir üzerinden göstergebilimin incelikleri İsviçreli dilbilimci F.Saussure'un üçlü düzeneği üzerinden verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Dilbilim, Göstergebilim, Pastoral Şiir, Ebü'l Kâsım eş-Şâbbî.

A Semiotic Analysis: Shepherd's Songs Poem of Abu'l Qasim al-Shabbi

Abstract: The language was primary means of communication of all people since the first human. It is an indisputable fact that a lot of research has been done about language through human history. The language has been researched sensitively in terms of its various qualities in the context of different disciplines in different categories. With this feature, it has been at the center of many research fields. The language phenomenon that leads different disciplines and fields and it has been in the only triggering factor in the start and progress of linguistic studies. The researchers conducted in different languages in various societies and nations support this opinion. The language is not alone an oral machine. The sign language and written language and natural language and artificial language that forms part of this system in addition to any language consisting of the vowel units. There are different reasons that affect language studies with a long and deep-rooted history. And also, religious factors are one of the important reasons. The studies that have been done to understand the scriptures and Sanskrit texts strengthen this opinion. So, it is undoubling a fact that linguistics has an ancient history. We are going to study in this article semiotics in modern linguistics. And we are preferring to the text analysis method in this study. We aim to show a detail of semiotics. In this context we are going to study the signs that have a referent in the nature. We prefer to poem that we chose from Abu'l Qasim al-Shabbi's poetry divan. He is from Tunisian poet. The name of poem is shepherd's songs (من الأغاني الرعاة). It is a pastoral. So, we will show the subtleties of semiotics through pastoral poetry. It depicts nature and outside World. Will be presented details of the semiotic through the Saussure's theory of sign.

Keywords: Linguistics, semiotics, pastoral, Abu'l Qasim al-Shabbi.

Giriş

1.Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî ve Edebi Kişiliği

Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî'nin doğum tarihi hakkında tarihçiler arasında farklı görüşler mevcuttur. Bir kısım tarihçi onun 1906 yılında dünyaya geldiğini söylese de genel kabul gören görüş 1909 yılının mart ayıdır. Şair Tunus'un Güneybatısında bulunan Tûzer şehrinde dünyaya gelmiştir. Tûzer, uçsuz bucaksız hurmalıkları, çağlayan dereleri ve bahçeleri ile meşhurdur.¹ Eş-Şâbbî babası Şeyh Muhammed b. Kâsım b. İbrahim eş-Şâbbî'nin himayesinde büyümüştür. Muhammed b. Kâsım 22 yaşında iken eğitimini tamamlamak üzere Mısır Kahire'de bulunan el-Ezher Üniversitesi'ne gitmiştir. Mısır'da yedi yıl kaldıktan sonra Tunus'a dönerek Zeytûne Üniversitesi'nde iki yıl daha okuyarak eğitimini tamamlamıştır. Oğlu Ebu'l-Kâsım dünyaya geldikten sonra şer'î kadı olarak göreve başlamıştır. Tüm zamanını ev, mahkeme ve mescit arasında geçiriyordu. Öyle ki tahsil ettiği ilim ve marifet ile zengin bir edebi birikime sahip olmuş, güçlü melekesi ve dehası ile tanınmıştır. Ebu'l-Kâsım babası hakkında şöyle demiştir: "O, bana güven ve rahmet kelimelerini, Hakk'ın bu dünyada ve varlık aleminde en hayırlı, en kutsal şey olduğunu öğretti." Eş-Şâbbî babasının mesleği gereği onunla birlikte Tunus'un farklı şehirlerinde bulunmuştur. 20 yıldan fazla süren farklı şehirler arasında dolaşma süreci eş-Şâbbî'yi de etkilemiştir. Birden fazla kez okul değiştiren şair; zayıf, cılız, uzun boylu ve kıvrak zekaya sahipti. Babası ile şehir şehir dolaşan Ebu'l-Kâsım, bu dönemde babası ile yalnız kalmamıştır. Kardeşleri Muhammed Emin ve Abdülhamit de onlara eşlik etmiştir.

Ebu'l-Kâsım ilk eğitimini Kur'an-ı Kerim'in öğretildiği *küttâb* adı verilen okullarda almıştır. Babası onun Kur'an-ı Kerim'i ezberlemesini çok istemiştir. Bunun için oğluna 12 yaşına kadar evde özel ders almasını sağlamıştır. O, 9 yaşında babasının bu arzusunu yerine getirmiş ve hafızlığını tamamlamıştır. Bunun yanında babası ona 11 yaşına kadar Arapçanın esaslarını ve diğer ilimlerin ilkelerini öğretmiştir. Bu dönemde dini, felsefi ve tasavvufi kitaplar okumuştur. 1921 yılında başkent Tunus'ta bulunan Zeytûne Üniversitesi'ne başlamış ve 1928 yılında diplomasını alarak mezun olmuştur. Mezun olduktan sonra edebi faaliyetlerde bulunan şair, Mehcer edebiyatı ile yakından ilgilenmiş, Cibran Halil Cibran ve Ebu Madi gibi yazarların kitaplarını okumuştur.

1 Neval Burbaş, "el-İltizâmu fi'ş-Şi'ri's-Sevrî, Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî Enmüzecên", (Yüksek Lisans Tezi, Muhammed Boudiaf Üniversitesi, 2017), 54-56.

1928-1930 yılları arasında amcasının kızı ile evlenen şairin Muhammed ve Celal adında iki oğlu dünyaya gelmiştir. Mutlu bir evlilik hayatı olmamıştır. Bunun nedeni ise onun sadece babasını memnun etmek için amcasının kızı ile evlenmesi yahut şiirlerinde resmettiği romantik portreyi eşinde bulamamış olmasıdır.² 1928-1930 yılları arasında tehlikeli bir hastalığa yakalanmıştır. Çocukluk yaşından beri kalbinde ritim bozukluğu sorunu olan şairin bu rahatsızlığı yaşının ilerlemesi ile birlikte artmıştır. Olumsuz hayat şartları ve zayıf bünyesi de bu durumun tetikleyicisi olmuştur. Hastalığı sebebiyle koşu, zıplama, dağa tırmanma gibi aktivitelerden uzaklaşan şair bu durumdan mütevellit hoşnutsuzluğunu 01.16.1930 tarihli günlüğünde şöyle dile getirmiştir:

ها هنا صبية يلعبون بين الحقول... و من لي أن أكون مثلهم؟ و لكن... ذلك و الطبيب يحذر على ذلك... أه يا قلبي أنت مبعث الألمي و مستودع أحزاني...

Çocuklar bahçeler arasında oynuyor. Benim onlar gibi olmam mümkün mü?! Doktorlar uyarıda bulunuyor. Ah kalbim, sen acılarımın kaynağı, hüznlerimi emanetçisisin.

1929 yılında babasını kaybedince onun ölümünden dolayı duyduğu acıyı şu beyitlerle ifade etmiştir:

ياموت قد مزقت صدري
وقصمت بالازاء ظهري
وفجعتني في من أحب
ومن إليه أثبت سري
وزرأتني في عهدتي
ومشورتني في كلال أمر

Ey ölüm, kalbimi parçaladın

Bende can bırakmadın

Beni sevdiğim insanın yokluğu ile perişan ettin

Şimdi sırrımı kime diyeyim

Beni, vâsimden, her durumda danıştığım kişiden yoksun bıraktın.

Babasının vefat ettiği yıl henüz 22 yaşında olan eş-Şâbbî'nin kalbindeki rahatsızlığı artmıştır. Bunun üzerine doktorlar kendisini bedenen ve ruhen yormaması gerektiğini belirtmiştir. Buna rağmen kendisini edebiyat ile iştigalden alıkoymamıştır. Doktorlar kendisini şiir ve kitabetle uğraşarak yormaması gerektiğini, dağlık, ağaçlık, vadilerin olduğu yeşillik bölgelerde yaşaması gerektiğini yinelemiştir.

2 Esmâ Lekahl, "el-Eb'âdu'l-İbdâ'iyye fi Şi'ri Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî Dîvân el-Eğânî-Enmüzece", (Yüksek Lisans Tezi, Muhammed Boudiaf Üniversitesi, 2016), 5-7.

Fakat o doktorların uyarısına rağmen edebiyatla olan bağıını koparmamış, 1932 yılının yaz günlerini Tunus'un ılıman ve yeşil bölgesi olan Ayn Darahim'de geçirmiştir. 1934 yılında hastalığı şiddetlenince başkent Tunus'a gitmiş ve 26 Ağustos tarihinde İtalyan hastanesine yatmıştır. 9 Eylül 1934'te hayata gözlerini yuman şair, Tûzer yakınlarında bulunan eş-Şâbbî beldesine defnedilmiş ve daha sonra kabri Tûzer'a nakledilmiştir.³

O, rüzgârın uğultusunda, denizin dalgasında, çiçeklerin üstüne konan arılarda ve etrafında uçuşan kelebeklerde gördüğü, hissettiği estetiği şiirlerinde tasvir etmiştir. Eserlerinde zoraki edebi süsleme ve lafzi güzelliklerden uzak olması sade bir edebi üslubu olduğunu göstermektedir. Şâbbî'nin eserlerinde Mehcer edebiyatının yanı sıra Taha Hüseyin, eski Arap şairlerinden Ebu'l-Âla el-Maarrî, İbni Faris, İbni Rûmî ve Ömer Hayyâm'ın izlerini de görmek mümkündür. Şiirlerinin muhtevasını; gazel, kadın, aşk, tabiat, ölüm, gurbet ve keder gibi konular oluşturmuştur.

Şiirlerinde tabiat unsuru daima ön plandadır. Bu sebeple tabiatın resmedilmediği kasidesi çok azdır. Bu özelliği ile de kendisine "شاعر الحضراء" denilmiştir. Evren ve tabiat onun şiirlerinde iki esas olgudur. Tabiat onun için acılarından kaçıp sığındığı, yalnız hissettiğinde şefkat ve merhamet bulduğu, değer atfettiği bir sığınaktır. Tabiat onun ruhunu dinlendiren bir kaçış olduğu için o daima hayal ve hisleriyle tabiatla yaşamış, tabiatı şiirlerinde resmetmiştir. Onun şiirlerinde rastladığımız tabiatın izleri bazen acıyı, kederi ve hüznü betimlerken bazen de sevinç ve mutluluğu betimlemektedir. Hayatı acılarla dolu olan şair kalbinin derinliklerinde hissettiği ve kimseyle paylaşamadığı hüznlerini, şiirlerinde tabiatla sığınma yoluyla dile getirmiştir. Yaklaşık 29 şiirinde şu tabiat unsurları bulunmaktadır: karanlık, gök gürültüsü, gece, sonbahardan arda kalanlar, serçelerin fısıltısı, sis bulutu, dallar altında... Onun şiirlerinde tabiat geniş bir alana bağdaş kurup oturur. Özellikle meşhur divanı Eġani'l-Hayat, tabiat unsurlarının genişçe yer kapladığı şiirlerinden müteşekkildir. Burada, tabiat vasıtası ile acı ve kederini resmettiği şiirlerine örnek olarak birkaç makta zikredebiliriz:⁴

3 Necfâ es-Seyyid eş-Şinfâb, "Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî-Nâkiden-," *Mecelletu Külliyyeti'd-Dirâseti'l-İlmiyye*, 5 (2017): 2605-2624.

4 Feride Şeybâni ve Selime Türki, "el-Ene ve'l-Âharu fi'ş-Şi'ri Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî", (Yüksek Lisans Tezi, Muhammed Boudiaf Üniversitesi, 2020), 7-28.

يُرْفَرُفُ مِنْ فَوْقِ تِلْكَ الْغُيُومِ إِلَى الْمَوْتِ فَاَلْمَوْتُ رُوحٌ جَمِيلٌ

Ölüme, ölüm güzel bir ruhtur (1.şatır)

Şu bulutların üzerinden kanat çırpır (2.şatır)

لَمَنْ أَظْمَأَتْهُ سُمُومُ الْفَلَاةِ إِلَى الْمَوْتِ فَاَلْمَوْتُ جَامٌ رَوِيٌّ

Ölüme, ölüm bir su kadehidir

Şiddetli çöl sıcaklığının susattığı kişi için

تَتَأَمُّ بِأَحْضَانِهِ الْكَائِنَاتِ إِلَى الْمَوْتِ فَاَلْمَوْتُ مَهْدٌ وَثِيرٌ

Ölüme, ölüm yumuşak bir döşektir

Kâinat onun kucağında uyumaktadır

Şair mezkûr beyitlerde ölümü hüznlerinden kaçış olarak zikretmektedir. Ölüm ve tabiat unsurlarını aynı beyitlerde mezcederek her iki unsuru acılarını dindiren bir kucak, bir melce olarak nitelmiştir. Şair vefatının ardından geride pek çok eser bırakmıştır. Bu eserlerin bir kısmı el yazması olmakla birlikte bir kısmı matbudur. Matbu eserleri ise şu şekildedir:

-Divânu Eġani'l-Hayat

-el-Hayâlü'ş-Şi'rî 'Inde'l-Arab

-Müzekkirâtu eş- Şâbbî⁵

2. Göstergebilim (Semiotics-العلامات/الدلالة)

Gösterge kavramı Fransızca sémiotique ve sémiologie şeklinde telaffuz edilmekte olup kelime anlamı itibarıyla göstergeleri ele alan, inceleyen bilim dalıdır. Gösterge, başka bir unsurun yerine geçebilen, onu temsil edebilen öge ve objeler için kullanılan bir sözcüktür. Bu bağlamda sözcükler birer göstergedir. Fakat göstergenin alanı sadece sözcüklerle sınırlı değildir. Doğal ve yapay diller, resim ve tablolar, film ve reklam posterleri, işaret dili, simge, ikon ve semboller, işaret ve flamalar, resimler, levhalar, sağır-dilsiz alfabesi, trafik levha ve simgeleri, beden dili, vb. hepsi birer göstergedir. Kara bulutlar yağmur yağacağını gösteren bir işarettir, bir hastanın taşıdığı hastalık emareleri de doktorun ona teşhis koymada

5 Fatıma Zehra Buhâri, "el-Bu 'du'l-Vatanî fi'ş-Şi'ri Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî", (Yüksek Lisans Tezi, Muhammed Boudiaf Üniversitesi, 2016), 25-39.

ihtiyaç duyduğu belirtke ve işaretlerdir.⁶ Bu gösterge araçlarının hepsi günlük hayatta kitleler ve şahıslar arasında iletişimi sağlamakta ve kolaylaştırmaktadır. Sözcük göstergeleri cümlede, yazılı yazısız metinlerde, sözlü gelenek ve iletişimde bir araya gelerek seslerden oluşan bir sistem oluştururlar. Ve bu göstergelerin (sign) bir göstereni (signifier) ve gösterileni (signified) bulunmaktadır.⁷

Gösterge kavramının ortaya çıkış sürecine bakıldığında elde edilen verilerden bu sürecin eski çağa dayandığı görülmektedir. Kelimenin Yunanca karşılığı, *semeion* lafzıyla ifade edilir. İfade ettiği anlamlar; belirtke, işaret, iz vb.'dir. İÖ. 5. yüzyılda Yunanlı hekim Hippokrates ve Parmenides'in bu kelimeyi *semeion* ve *signon* anlamlarında kullanmış olması tıp dilinde ortaya çıkıp gelişen bir lafız olduğuna işaret etmektedir. Daha sonra Aristoteles ise göstergeyi birbirinin yerini tutan iki öge anlamında kullanmıştır. Böylece modern dilbilimde gösterge ile kastedilen mana ilk kez Aristo tarafından dile getirilmiştir. Geçirdiği anlam değişikliğinden sonra gösterge kavramını ve gösterge bilimi sistemli bir tarzda ele alan ilk kişi Amerikalı felsefeci Ch. S. Peirce olmuştur. Onun sayesinde göstergebilim ayrı bir bilim dalı olma niteliğine kavuşmuştur. Dil göstergesini üçlü bir kategoriye göre ele alıp irdelenmiştir. Bu çalışmalarıyla göstergebilim alanında meşhur öncü isimlerden biri olmuştur. Yaptığı çalışmalar vefatından sonra *Collected Papers* ismiyle yayımlanmıştır. Peirce gösterge için "birbirinin yerini tutan, o şeyi meydana getiren" şeklinde tanımlamalar yapmıştır. O, gösterge çalışmalarının temelini mantık üzerine kurmuştur. Ve buna dayanarak üçlü bir gösterge sisteminden bahsetmiştir:

Birincisi: Başka bir unsurla birbirinin yerini tutma işlevinden uzak göstergeler. Bu grup nitel, tekil ve kural gösterge şeklinde üç ayrı bölüme ayrılır.

İkincisi: Başka bir unsurla bağlantısı olmakla birlikte bir diğeriyle ilişkisi bulunmayan göstergeler: görüntüsel gösterge, belirtke ve simge.

Üçüncüsü: Sözce birim, önerme ve kanıt.

Peirce Amerika'da bu çalışmalarını yaparken diğer taraftan İsviçreli dilbilimci Ferdinand Saussure Avrupa'da göstergebilim alanında çalışmalar yapmıştır. Aynı zaman diliminde birbirinden habersiz iki bilim insanı tarafından göstergebilim çalışmaları yapılmıştır.⁸ F. Saussure'ün Cenevre Üniversitesi'nde derslerde dilbi-

6 Havle Tâlib İbrâhîmî, *Mebâdiu fi'l-Lisâniyyât*, (Cezâyir: Dârü'l-Kasba, 2006), 17-19.

7 Mehmet Rifat, *Göstergebilimin ABC'si*, (İstanbul: Say Yayınları, 2009), 11.

8 Mehmet Rifat, *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2008), 235; Rifat, *Göstergebilimin ABC'si*, 27; Utku Özmakas, "Charles Sandres Peirce'in Gösterge Kavramı", *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2/1 (2009): 2-3.

lim ve göstergebilim ile ilgili verdiği dersler öğrencileri tarafından yazı ile kayıt altına alınmıştır. O vefat ettikten sonra öğrencileri tarafından kayda alınan notlar bir araya getirilerek *Course de Linguistique generale* (Genel Dilbilim Dersleri) ismi ile neşredilmiştir. Söz konusu eser daha sonra sırayla başta Japonca olmak üzere Almanca, Rusça, İspanyolca, İngilizce, Lehçe, İtalyanca gibi dillere çevrilmiştir. Saussure bu çalışmaları ile XX. yüzyılda dilbilim dünyasında büyük bir ses getirmiştir. Nitekim bu çalışmalar söz konusu çağda diğer dilbilimciler ve dille ilgilenenler tarafından temel kaynak kabul edilmiştir. Yeni bir dilbilim tasarısı ortaya koyarak modern dilbilim çalışmalarında orijinal ve özgün çalışmaları ile çığır açmıştır. Toplumların iletişimini sağlayan ve çağlar boyu üzerine pek çok araştırma ve incelemelerin yapıldığı dil unsurunu merkeze koymuştur. Dili toplumdan ayırmadan, toplumun bir parçası olma özelliğini dikkate alarak ince ve tafsilatlı şekilde ele almıştır. Dilin değer ve anlamını kullandığı toplumun kökleri ve tarihinden aldığını belirtmiştir. Bir dilde kullanılan göstergeler dizgesini o toplumun tarihi kökleri ile ilişkilendirerek bu göstergelerin nedensizliğine vurgu yapmıştır. Yapısalcı yaklaşımla yaptığı hamle ile söz dizgelerinin inşası, gelişimi, derinliği ve nedensizliği hususlarına dikkat çekmiştir. Evrensel kabul gören yeni yaklaşımlı yapısal bilgi kuramı ile dilbilim çalışmalarına yeni bir boyut ve bakış açısı kazandırmıştır.⁹ XX. yüzyıl modern dilbilimin biricik siması ve öncüsü olmuştur.¹⁰

3. Dil Göstergesi

F. Saussure, dilin göstergelerden oluşan bir sistem olduğunu ve birincil işlevinin iletişim olduğunu ifade etmektedir.¹¹ Arap dilci İbn Cinni "el-Hasâis" isimli eserinde dilin tanımını şu şekilde yapmıştır: "اللغة أصوات يعبر بها كل قوم من أغراضهم" "Dil her toplumun maksadını, duygu ve düşüncelerini ifade ettiği seslerden oluşan bir sistemdir."¹² Tunuslu tarihçi, sosyolog İbn Haldûn meşhur eseri *Mukaddime*'de dil melekesini ele aldığı bölümde dil olgusundan bahsederken, modern dilbilimde daha çok kullanılan "لغة" yerine "لسان" lafzını tercih etmiştir. Ona göre *lisân* manalara delalet etme noktasında daha iyi ve dakiktir. Bu yönüyle *lisân* daha kapsamlı,

9 İbrâhimî, *Mebâdiu fi'l-Lisâniyyât*, 16-17; Jean Perrot, *Dilbilim*, çev. Işık Ergüden, (Ankara: Dost Yayınları, 2006), 110.

10 F. De Saussure, *Genel Dilbilim Dersleri*, çev. Berke Vardar, (İstanbul: Multilingual Yayınları, 1998), 5-13.

11 Cemil Hamdâvi, *Muhâdarât fi Lisâniyyâti'n-Nass*, (Mağrib: Alukah, 2015), Erişim: 26 kasım 2021, https://www.alukah.net/Books/Files/Book_7291/BookFile/nas.pdf.

12 Ebü'l Feth Osmân İbn Cinnî, *el-Hasâis*, thk. Muhammed Ali en-Neccâr, (Mısır: Dâru'l-Kütübi'l-Mısıriyye, 1318), 33.

lûgat ise daha dar anlamlı bir göstergedir.¹³ Dil, kavramlardan oluşan bir sistemdir. Yazı dili, işaret dili, simge ve semboller, jest ve mimikler vb., öğeler bu düzenin içinde yer alır.¹⁴ Bu sistem içinde bulunan unsurlar bir objeye denk gelir. Bu öğeleri karşılayan belli başlı nesnelere söz konusudur. Ferdinand de Saussure'ün örneği üzerinden bunu daha net bir şekilde ifade edebiliriz. O, bu iddiasını desteklerken Latince kavramları baz almıştır. Örneğin; arbor (ağaç) ve equus (at) kavramları dış dünyada var olan ağaç ve at mefhumlarını karşılayan işitsel birimlerdir. Söz konusu işitme imgesi duyumsaldır. Yani duyular vasıtasıyla anlık olarak meydana gelen bir sestir. Dil göstergesi kavram ve işitme imgesi olmak üzere iki ucu bulunan anlık bir sestir. Bu ikisinin oluşturduğu bütünlüğe "gösterge" (Fr. Signe, İng. Sign) adı verilir. F. Saussure kavram lafzına mukabil olarak 'gösterilen', işitme imgesi yerine de 'gösteren' lafzını tercih etmiştir.¹⁵ Yeryüzündeki toplumlar birbirleriyle bir veya birden fazla dille iletişim kurar. İletişim esnasında gerçek hayatta var olan nesne ve olgulardan bahsederken ses dizgelerini bir araya getirerek bu olguları kavramlaştırırlar. Bu kavramlar kendi kökünden türeyen lafızlardan oluşabileceği gibi başka dillerden geçen benzer kelimelerden de meydana gelebilir. Her toplum bu şekilde kendi aralarında iletişim esnasında kullandığı bu sesli birimler vasıtasıyla göstergeleri oluşturur. Bir dildeki göstergeler o dili ilk konuşanlardan itibaren nakledilerek gelmiştir. Göstergelerin zamanla anlam ve sözcük itibarıyla değişikliğe uğraması ise tabii bir durumdur. Ayrıca dildeki göstergeler sistemi yaşayan bütün diller açısından farklılık arz etmektedir. Bir nesnenin sözlü olarak ifadesi bazı dillerde benzerlikler gösterebileceği gibi tamamen farklı da olabilmektedir. Örneğin; Türkçedeki *kuş* Almandada *vogel*, Rusçada *ptitsa*, Macarcada *madar*, Arapçada ise طائر¹⁶ göstergeleri ile işaret olunur.

Dilde kullanılan tüm bu göstergeler tabiattaki varlıkların insanoğlunun zihninde hasıl olan tasavvurunun sesli birimlerle ifadesidir. Her bir dilde farklı sesli dizgelerle ifade edilen bu nesnelere o dili kullanan insanların zihninde oluşan resim ve imgelerdir. Bu sebeple her bir toplumun konuştuğu dilde ifade ettiği manalar tabiattaki karşılıklarının birebir aynısı değildir. Aksine bu nesnelere o dili konuşan bireylerin zihnindeki tasarım ve tahayyülünün ürünüdür. Çünkü her birey ve toplumun dış dünyadaki nesne ve objeleri anlama, anlamlandırma ve kavrama yetisi farklıdır. Bu kanıyı desteklemek açısından birkaç örnek sunmak yerinde olacaktır.

13 Abdelalim Boufatah, "el-Mustalahu'l-Lugavî 'Inde İbn Haldûn alâ Zav'il-Lisâniyyât'il-Hadîse", *Şarkiyat Mecmuası*, 30/1 (2017): 6.

14 Rifat, XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları, 136.

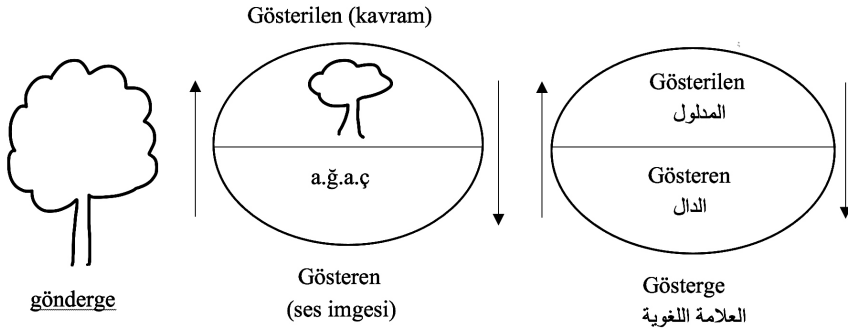
15 Saussure, *Genel Dilbilim Dersleri*, 108-111.

16 Abdu'l-Halim el-Muntasir vd., *Mu'cemu'l-Vasit*, (Mısır: Mektebetu'ş-Şurûku'd-Düveliyye, 2004), 573.

Kutup yıldızı Türkçede *çoban yıldızı*, *Demirkazık*, Fransızcada *Venus*, Arapçada (الزهرة) *zühre*, Almandada *abendstern* ve *morgenstern*, İngilizcede ise *evening star* ve *morning star* göstergeleri ile ifade edilir. Bir başka örnek verecek olursak; Türkçede kullanılan *susamak* ve *acıkmak* göstergeleri İspanyolca ve Fransızca gibi Hint-Avrupa dillerinde sahip olmakla ilişki kurularak ifade edilmiştir. Susuzluğa ve açlığa sahip olmak şeklinde isimlendirilmiştir. Fransızcadaki *Avoir sof* ve *avoir faim* göstergeleri anlam itibariyle susuzluğa ve açlığa sahip olmak demektir. Yine aynı şekilde Almandada da sahiplik olgusu ile ifade edilen bu göstergelerin telaffuzu *Durst haben*, *bekommen* ve *hunger* şeklindedir.¹⁷ F. Saussure gösterenin (İng.sign, Ar. الدلالة) gösteren (İng. signifier, Ar. الدال) ve gösterilen (İng. signified, Ar. المدلول) şeklinde iki ucunun bulunduğunu ifade etmiştir. Ona göre gösterge; gösteren ve gösterilenden oluşan bir sistemdir. Göstergeler anlamdan yoksun lafızlar değildir. Aksine konuşma esnasında kendisi ile birtakım manalara işaret edilen mefhumlardır. Bu sebepten dolayı gösteren ve gösterilen birbirinden ayıramaz, ikisi bir bütündür. Gösterge kendi içinde iki açıdan incelenebilir ve çözümlenebilir bir özelliğe sahiptir. Birincisi kelimeyi sözlük anlamı itibari ile ele almak ve kelimenin kökünü çözümlenektir. İkincisi ise kelimenin gramer kaideleri bağlamında irdelenmesidir. Bu bağlamda "ساهر" lafzını ele aldığımızda, onun sözcük anlamı itibariyle belli bir lafza işaret ettiği (uykusuz kalmak) ve yine gramer kuralları açısından incelendiği takdirde cümle içinde belli bir konumda geldiği görülecektir. Nahiv (gramer) kaideleri bağlamında ele alınan göstergelerle sarf (sözlük anlam) bağlamında ele alınan göstergeler arasındaki fark şudur: ilkinde göstergelerin sözlük anlamına delalet etmesi açısından birbirinin yerini tutabilecek özellikte olmasına karşın ikincisinde böyle bir durum söz konusu değildir. Nahiv ilminde belli başlı kaideler vardır. Marife için gelen "ال" takısı, müenneslik ta'sı "ة", fail sigası "فاعل" vb. bu toplu sistemin birer parçasıdır. Fakat söz konusu göstergeler sarf/sözlük anlamı itibariyle ele alındığında buradaki sınırsızlık ve muayyen olmama durumu göze çarpacaktır. Nitekim kelimelerin yeni ve farklı kalıplara girebilmesi, zamanla gerek lafız gerekse mana itibariyle değişime uğraması bu durumun açık bir karinesi niteliğindedir. Zaman içinde mana ve lafız itibariyle değişime uğrayan veya yeni kalıplara girebilen göstergeler, değişim esnasında nahiv kuralları çerçevesinde bir değişime uğramamış aksine gelişigüzel ve tabii bir süreç geçirmiştir. Örneğin Arapça "أسد" göstergesinin hangi anlamlara delalet ettiğini dil sözlüklerinden tespit etmek mümkündür. Fakat yine aynı sözlükte bu lafzın ism-i meful kalıbına girdiği takdirde kazanacağı anlamı bulmak mümkün olmayacaktır. Sözcük belli bir manayı karşılayan en küçük dil göster-

17 Doğan Aksan, *Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, (Ankara: Engin Yayın Evi, 2006), 31.

gesidir. Göstergeler müfret tek bir kelimedenden oluşabileceği gibi sıfat tamlaması, isim tamlaması gibi terkiplerden de oluşabilir. “كتاب” müfret bir gösterge iken “كتاب سعيد ve كتاب أحمر” ifadeleri sıfat ve isim tamlamasından oluşan mürekkep göstergedir.¹⁸ F. Saussure göstergelyi tanımlarken onun bir kâğıdın iki yüzü gibi olduğunu söyler. Birini diğlerinden ayırmak mümkün değildir. Gösteren sesli birimlerden meydana gelir ve alıcının hem zihninde hem de kulağında bu sesli titreşimler algılanır. Algılanan sesli birimler alıcının zihninde bir şemayı çağırıştırır. Şu durumda gösterge zihinsel algının neticesidir. Gösterenin zihinde çağırştırdığı şema gösterilendir. Sesli birimlerden anlaşılan mana muhatabın zihninde belirir. Gösteren somuttur fakat gösterilen somut veya soyut olabilir. Saussure bir bütün olarak göstergelyi bileşenleriyle birlikte bir şema üzerinden göstermiştir.¹⁹

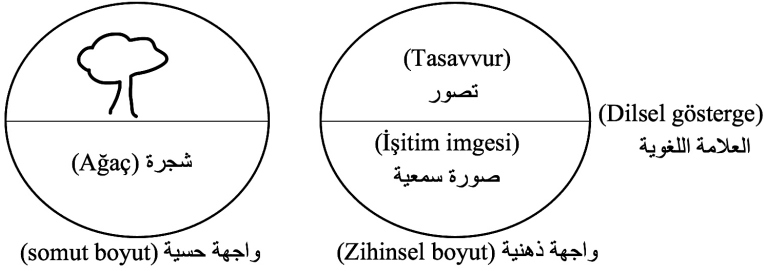
Gönderge sesli imgelerle ifade edilen ve zihinde beliren mefhumun dış dünyadaki karşılığıdır. Gösterilen iki hareket noktasına sahip soyut bir formdur. Birincisi cinsini şumul etmesi, ikincisi ise cinsleri ile ortak sıfatlara sahip olmasıdır. Ağaç lafzı elma ağacı, vişne ağacı, çınar ağacı vs. bütün cinslerini kapsar. Ve tüm bu cinsleri ile yeşil olması, köke ve dallara sahip olması vb. bir takım ortak niteliklere sahiptir. Konuya açıklık ve netlik kazandırmak açısından bir örnek daha verebiliriz. ‘Kitap’ göstergesini ele alırsak; gösteren sesli imgelerden oluşan ‘k.i.t.a.p.’ lafzı, gösterilen ise kitap denildiğinde zihinde beliren mefhumdur. Dış dünyadaki göndergesi iki kapak arasına alınmış sayfalardan oluşan bir nesnedir.²⁰ Gösterilen dış dünyada karşılığını bulması durumunda soyut durumdan somut duruma geçiş

18 Muhammed Yunus Ali, *Medhalun ilâ Lisâniyyât*, (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Cedidi'l-Müttehede, 2004), 27.

19 Saussure, *Genel Dilbilim Dersleri*, 111; Hilmi Uçan, *Dilbilim, Göstergibilim ve Edebiyat Eğitimi*, (İstanbul: İz yayıncılık, 2015), 125.

20 Siza Kâsım en-Nasr Ebu Zeyd, *Medhalun ilâ Semiyotika*, (Kâhire: Dâru'l- Âlemi'l- Arabî, 1986), 19-20.

yapar. Sesli imgelerin zihinde yarattığı form dış dünyada vuku bulmak suretiyle algılanan, somut bir özellik kazanır. Bu sebeple gönderge somuttur. Arap dili bilgini Seyyid Şerif Cürçânî *et-Ta'rifât* isimli eserinde söz konusu kavramlarla ilgili olarak المعاني istilahının tanımında şu bilgilere yer vermektedir; mana (المعني), herhangi bir lafızla kastedilenin zihinde beliren anlamıdır. Mefhum (المفهوم) da aynı şekilde lafızla kast olunan şeyin zihindeki karşılığıdır. Hakikat (الحقيقة) ise zihindeki mefhumun hariçteki, dış dünyadaki karşılığıdır. F. Saussure, Cürçânî'nin lafız kavramına karşılık gösteren, mana ve mefhum kavramlarına karşılık gösterilen, hakikat kavramına karşılık olarak gönderge kavramlarını tercih etmiştir.²¹ Dil göstergesinin iki boyutu vardır; birincisi tasavvur ve sesli imgelerden oluşan soyut ve zihni, ikincisi gösterilen ve gösterenden meydana gelen somut ve hissi boyuttur. Aşağıda verilen şekil Saussure'ün bu teorisini izah etmektedir.²²

3.1. Göstergenin Nedensizliği

Dil göstergesi rastlantısal ve nedensizdir. Gösteren ve gösterilen arasındaki bağ plansızdır. F. Saussure dilbilim derslerinde göstergenin nedensiz olduğunu, gösteren ve gösterilen arasında belirli bir alaka ve bağ bulunmadığını, ikisinin arasındaki ilişkinin rastlantısal olduğunu ifade etmiştir.²³ Örneğin ağaç mefhumunun kendisine işaret eden a.ğ.a.ç harflerinden oluşan sesli dizilimle nedene dayalı bir ilişkisi yoktur. Aynı şekilde ağaç mefhumunun Latince *arbor*, İspanyolca *arbol*, Fransızca *arbre*, İngilizce *tree* sesli bileşenleriyle ifade edilmesinin hiçbir nedeni ve sebebi yoktur. Çünkü bu göstergeler ile gösterilen (ağaç kavramı) ara-

21 Seyyid Şerif Cürçânî, *et-Ta'rifât*, thk. Muhammed Sıddik Miñşâvî, (Kâhire: Dâru'l-Fazîle, 1413), 184-185.

22 Ahmed Muhammed Kuddûr, *Mebâdiu'l-Lisâniyyât*, (Dimeşk: Dâru'l-Fikr, 2008), 346.

23 Mustafa Galfân, *el-Luğâ ve'l-Lisân ve'l-Alâme 'Inde Saussure*, (Beyrut: Dâru'l-Kitâbî'l-Cedîdî'l-Müt-tehîde, 2017), 285-287; Muhammed el-Hamâse Abdü'l-Latif, *en-Nahvü ve'd-Delâle*, (Kâhire: Dâr-u'ş-Şurûk, 1968), 42.

sında birbirini çağrıştıracak bir bağ yoktur. Aynı mefhumun farklı dillerde farklı şekil ve lafızlarla ifade edilmesi de bunu göstermektedir. Doğal dillerde farklı ses dizgeleri ile gösterilen kavramların işaret dili, simge, sembol ve levhalarla gösterimi de farklılık arz etmektedir. Toplumlar tarafından benimsenen ve çağlar boyu kullanılan doğal dillerdeki göstergeler artık o toplumların ortak bir sözleşmesi ve ittifak alanı olmuştur. Adet ve gelenek olarak benimsenen ve toplumdandan topluma farklılık gösteren, selamlaşma biçimleri hem sözlü hem de beden hareketleriyle o topluluğa has bir olgudur. Üstelik tüm bu gösterge değerleri üzerinde böylesine uzlaşım olduğu halde nedensel bir bağ yoktur. Örneğin, bir Arap'ın selamlaşma ifadesi olarak en az üç kere "nasılsın" demesi, bir Asyalının eğilerek saygı ve selam verme gösterisinde bulunması, bir Türk'ün trafikte korna ile iletişim kurması ve yeni ayakkabı alan kişinin ayakkabısına basması vb. örnekler bu toplumlar tarafından üzerinde uzlaşım varılmış göstergesel davranış biçimleridir. Yine birine selam verirken Türkçe'de *merhaba*, İngilizce *hello*, İspanyolca *hola*, Arapça *es-selâmu aleykum* ve *ahlân* lafızlarının tercih edilmesi göstergenin nedensiz olduğunun apaçık örneğidir. Dil göstergesinin nedensiz olması, insanların bu göstergeleri dilediği gibi değiştirebileceği ya da yeni bir dil göstergesi ortaya koyabileceği anlamına gelmez. Çünkü dil göstergeleri toplum ve topluluklar tarafından tarih içinde kullanılarak ve zamanla değişime uğrayarak nesilden nesile aktarılan öğelerdir. Dolayısı ile herhangi biri Türkçede *merhaba* göstergesi yerine başka bir gösterge koyup bunu topluma benimsetemez. Nitekim gösterge kişilerin özgür seçimine bağlı bir olgu değildir. Aksine toplumların uzlaşımına bağlı, zaman içinde değişime uğrayabilen bir unsurdur. Söz konusu topluluk ve milletlerin benimsedikleri inanç ve ritüeller, ideolojiler, fikirler, medeniyet ve kültürler, bir toplumun parçalarını oluşturan her şey geçmişten geleceğe o toplumun gerek dil gerekse davranışsal göstergeleri üzerinde paya sahip yapılardır. Dil göstergesi nedensizdir fakat birer gösterge kabul edilen simgeler her zaman nedensiz olmayabilir. Örneğin tüze ile terazi simgesi arasında doğal bir bağ vardır. Dolayısıyla bu ikisi arasındaki ilişki nedensiz değildir.²⁴ Arap dilci Abdül- Kâhir Cürcani göstergenin nedensizliği hakkında şöyle der: Eğer dili ilk kullanan "ضرب" yerine "ربض" demiş olsaydı bu kelime bu şekilde kullanılırdı ve hiç kimse bunu yadırgamaz veya yanlış bulmazdı. Çünkü "ربض" yerine "ضرب" lafzının kullanılmasını gerektiren hiçbir neden yoktur. Eğer olsaydı söz konusu "ضرب" lafzının kullanımı hakkında pek çok itiraz vaki olurdu. Tüm bunlardan yola çıkarak şunu söyleyebiliriz ki, dil göstergesi-

24 Saussure, *Genel Dilbilim Dersleri*, 111-114.

nin bir mantığı ve kuralı yoktur. Tamamen gelişigüzel ve kural dışı bir olgudur.²⁵

3.2. Göstergenin Çizgiselliği

Dil göstergesi çizgiseldir. Gösterilen öğeler sesli imgelerden oluşur ve bu ses imgelerinin telaffuzu ve sesle ifade edilme süreci belli bir zaman dilimine ihtiyaç duyar. Gösteren ile gösterilene işaret eylemi bir an, zaman içeren süreçtir. Aynı zamanda bu sesli birimlerin telaffuzu da önemlidir. Telaffuz edilen göstergelerin ses birimlerinin dizilimi sırasında uyum ve ahenk sağlanırsa, o dilin konuşanları tarafından anlaşılır ve muhatabın zihninde bir anlam ifade eder. Aksi takdirde göstergenin muhatabın zihninde bir mefhumu olmayacaktır.²⁶ Örneğin *tavşan* diziliminde yer alan sesleri bir anda söyleyemeyiz. Seslendirme eylemi zaman gerektirdiği gibi aynı zamanda söz konusu sesli dizilimin sıralaması da önemlidir. Aynı göstergeyi şatvan veya vatnaş şeklinde seslendirmek Türkçe konuşanlar açısından hiçbir anlam ifade etmeyecektir. Aynı şekilde "ağaç" sözcüğü telaffuz edilirken hem belli bir zaman dilimine gerek duyulur hem de bu lafzın doğru şekilde seslendirilmesi gerekir. Nitekim "a.ğ.a.ç" sesli bileşimini seslendirirken zaman devam etmekte ve bu eylem o zaman içinde vuku bulmaktadır. Göstergelerden oluşan bir dizgenin telaffuz edilmesi ise dizgenin uzunluğunun gerektirdiği kadar zaman gerektirir. Örneğin "Ağacın dalları" cümlesindeki göstergelerin diziliminin sesli ifadesi belli bir sürede gerçekleşir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi bu göstergenin ses birimlerinin dizilişi de önemlidir. Çünkü aynı cümle "ıralad nıcağa" şeklinde söylenip yazıldığında Türkçe bilen kimseler tarafından anlaşılmayacak ve iletişim diyalogunda anlamsız bir boşluk oluşacaktır. Bu da gösteriyor ki dil göstergesinin sahip olduğu ses birimlerinin bir sıralaması vardır. Söz konusu cümlenin ses imgelerinin yerlerini değiştirerek verdiğimiz bu örneğin yanlış olması ve Türkçe bilen kişiler tarafından anlaşılmamasının nedeni ise göstergenin değişmezliği ile alakalıdır. Çünkü daha önce de belirttiğimiz gibi göstergeler toplumların uzlaştığı noktalardan biridir. Ve her insan gerek içinde doğup büyüdüğü toplumun dilini gerekse yeni bir dilin ediniminde söz konusu dilin kullanıldığı toplumun ona sunduğu dil mirasının kurallarını benimser. Ona sunulan göstergeler sisteminde değişiklik yapma hakkı yoktur. Göstergenin değişebilirliği birey bağlamında değil toplum bağlamındadır. Bir gösterge zaman

25 Yunus Ali, *Medhalun İlä Lisâniyyât*, 28; Abdü'l-Kâhir el-Cürçânî, *Delâilü'l-İ'caz*, thk. Muhammed Rıdvan ed-Dâyeş, (Dimeşk: Dâru'l-Fikr, 2007), 97.

26 Galfân, *el-Luğa ve'l-Lisân ve'l-Alâme 'Inde Saussure*, 281-284; Zeynel Kiran ve Ayşe Eziler Kiran, *Dilbilime Giriş*, (Ankara: Seçki Yayıncılık, 2018), 167-168.

içinde değişikliğe uğrayabilir ve bu değişim de o dili kullananların uzlaştığı noktadır. Bugün tavşan dizilimi yerine başka bir gösterge kullanamayız ama bu göstergenin zaman içinde değişimine örnek olarak VIII. Yüzyılda *tabışgan* kelimesinin kullanımını verebiliriz.²⁷ Saussure öncesi dilbilimciler dilin seslerden oluşan bir sistem olduğunu ifade ediyorlardı. Dilin işitme ve söyleme dayalı özelliği onu seçkin kılan bir niteliktir. Bu sıfatlar dilin cevheridir, arazi değil. Bu bağlamda dilin tanımı, odalar, çimento, toprak, ahşap ve camdan oluşan evin tanımına benzetilmektedir. İbn. Sina evin bu şekilde tanımlanmasına karşı çıkmış ve plan yapma, taş döşeme, biçim ve iskelet gibi unsurların da göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtmiştir. Aynı itirazı Saussure dilin bir sistem oluşunu göz ardı ederek tanımlama yapanlara yöneltmiştir. Saussure "*Hatalı olan nokta, kullandığımız terimler ve belirli bir dili mercek altına alırken seçtiğimiz yöntemlerdir. Sözü edilen dilin muhtevası ile amaçlanan mefhumu odaklanıyoruz fakat dil olgusunda var olan cevherleri arka plana itiyoruz. Bu ise dilin incelenmesi açısından doğru bir yöntem değildir.*" diyerek dilin tanımına ilişkin itirazına gerekçe sunmuştur. Bu minvalde, Arapça sadece 34 sestenden mürekkep bir dil değildir. Bilakis bu harflerle yeni sözcüklerin türetilmesi ve mütakellimin muhatabına amacını ifade etmesi için farklı yöntem ve metotlar bulunmaktadır. Dili ilk kullananlar bu ses ve harflerin dizilimini değiştirerek, sesleri farklı ve çeşitli şekillerde biçimlendirerek muhtemel sigaların pek çoğunu denemiş ve kullanmışlardır. Dili kullanan herkes sözcükleri ve murat edilen manayı karşılayan, farklı kalıplarda kullanılan kelimeleri takip eder ve telaffuz eder. Ve bu sayede amaçlanan manayı ifade eden göstergelerle amaç ve isteklerini muhataba iletirler.²⁸

4. Uygulama Metni

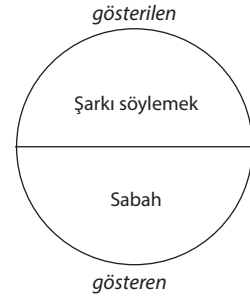
1. Kesit

أقبل الصبح يغني للحياة الناعسة²⁹

Sabah, uykudan yeni kalkmış (gerinen) hayat için şarkı söyleyerek geldi

Yeni bir günün başlangıcı

gönderge

27 Aksan, *Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, 34-35.

28 Yunus Ali, *Medhalun İlä Lisâniyyât*, 28-29.

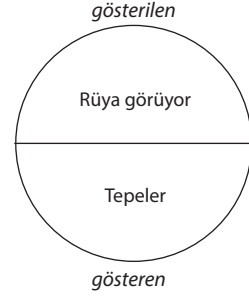
29 Ebu'l Kâsım eş-Şâbbî, *Eğâni'l-Hayât*, (Tunus: Dâru'l Meârif,2009),236

والرَبِّي تحلم في ظل الغصون المائسة

Tepeler sallanan dalların gölgesinde rüya görüyor

Çevresindeki düzlüklerden yüksek olan yer

gönderge

ترقص اوراق الزهور اليابسة

Sabah yeli solmuş çiçeklerin yapraklarını savuruyor

Sabahleyin esen hafif rüzgar

gönderge

وتهادى النور في تلك الفجاج الدامسة

Aydınlık, karanlık dağ yollarına yavaş yavaş doğuyor

Gecenin karanlığının çekilmesi

gönderge

2. Kesit

جميلاً يملأ الأفق بهاه

Sabah geldi ve güzelliğini ufukta yaydı

Gündüzün başlangıcı

gönderge

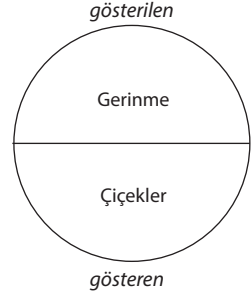

فتمطى الزهر والطير , وامواج المياه

Çiçekler, kuşlar ve deniz geriniyor

Çiçek: Doğada bulunan bitkilerin kokan kısmı.

gönderge

قد أفاق العالم الحي ، وغنى للحياه

Yaşayan dünya uyandı ve hayata şarkı söyledi

Kâinattaki canlı-cansız her şey

gönderge

فأفريقي ياخرافي ، وهلمي يا شياه

Uyan koçum, haydi gelin kuzular

Koç: Erkek koyun Kuzu: Koyunun yavrusu

gönderge

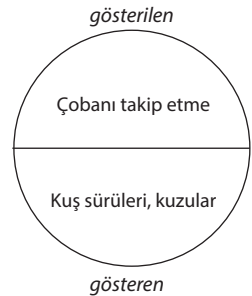
3. Kesit

اتبعيني يا شياهي , بين أسراب الطيور

Kuş sürüleri arasında beni takip edin kuzularım

Kuş sürüsü: Toplu halde uçan kuş grubu. Kuzu: Koyunun yavrusu

gönderge

املاي الوادي ثغاء ، ومراحا وحبور

Vadileri meleme sesinizle doldurun, sevinç ve mutlulukla

Meleme: Koyunların meee diye çıkardığı ses.

gönderge

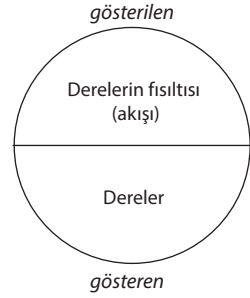

واسمعي همس السواقي ، وانشقي عطر الزهور

Derelerin fısıltısını dinleyin, çiçekleri koklayın

Dere: Akarsu

gönderge

انظري الوادي ، يغشيه الضباب المستنير

Vadiye bakın, aydınlık bir sis kaplıyor

Vadi: İçinden akarsuyun geçtiği iki dağ arasında kalan çukur yer.

gönderge

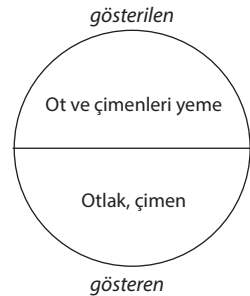
4. Kesit

كإ الارض ومرعاها الجديد

Vadiye bakın, aydınlık bir sis kaplıyor

Yeni otlaklardan, yeryüzündeki çimenlerden otlanın

gönderge

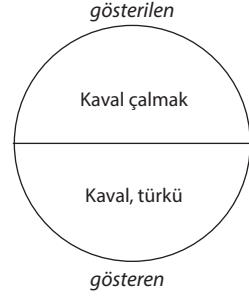

واسمعي شبايتي تشدو ، بمعسول النشيد

Kavalım türkü söylüyor, balla tatlandırılmış türküyü dinleyin

Kaval: Çoban çalgısı Türkü: Müzik türü

gönderge

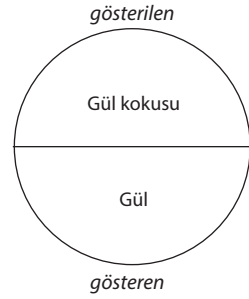

نغم يصعد من قلبي ، كأنفاس الورود

Bir türkü yükselir kalbimden, gül kokuları gibi

Gül: Çiçekli bir bitki

gönderge

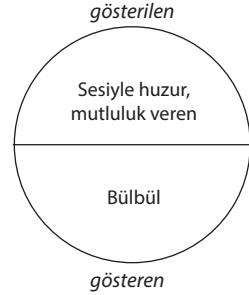

ثم يسمو طائرا ، كالبلبل الشادي السعيد

Sonra bir kuş havalandırır, sesiyle huzur ve mutluluk yaratan bülbül gibi

Bülbül: Güzel sesiyle meşhur kuş türü

gönderge

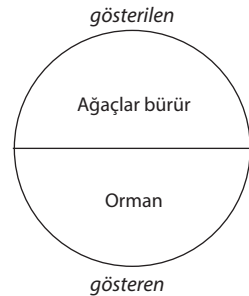
5. Kesit

إذا جئنا إلى الغاب ، وغطانا الشجر

Ormana vardığımızda ağaçlar bürür bizi

Orman: Ağaç topluluğu

gönderge

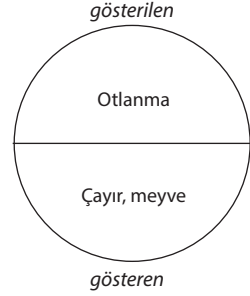

فاقظفي ما شئت من عشب، وزهر، وثمر

Dilediğiniz çayırda otlanın, çiçek ve meyveden

Çayır: Sulak alanda biten gür ot Meyve: Bitkilerin ürünü

gönderge

رضعته الشمس بالضوء , وغذاه القمر

Bunları güneş ışığı besler, ay doğurur

Güneş: Isı ve ışık kaynağı gezegen Ay: Dünyanın uydus

gönderge

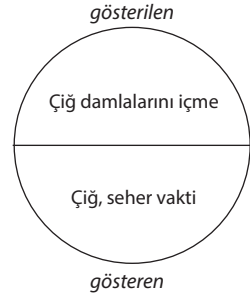

وارتوى من قطرات الطل، في وقت السحر

Çiğ tanelerinden kanıncaya kadar içerler seher vaktinde

Çiğ: Bitkiler üzerindeki su buharı
Seher vakti: Şafağın sökmek üzere olduğu an

gönderge

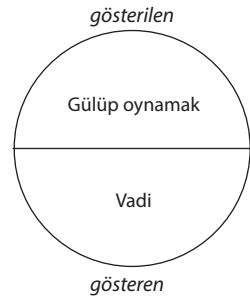
6. Kesit

وامرحي ما شئت في الوديان، أو فوق التلال

Gülüp oyna dilediğin vadilerde, tepelerin üstünde

Vadi: İki dağ arasında kalan ve içinden akarsu geçen yer.

gönderge

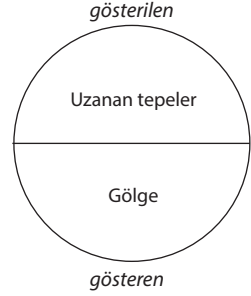

اراضي في ظلها الوارف, إن خفت الكلال

Yorulursanız sığınan uzanan tepelerin gölgesine

Gölge: Aydınlık yerdeki karanlık

gönderge

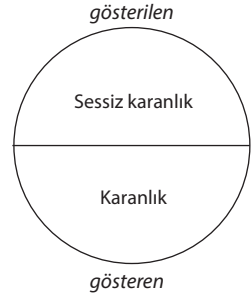

وامضغي الاعشاب ، والأفكار في صمت الظلال

Otları ağızınızda çiğneyin ve uzunca düşünün sessiz karanlıkta

Karanlık: Işık olmayan alan

gönderge

سمعي الريح تغني، في شماريخ الجبال

Dağların zirvesinde şarkı söyleyen rüzgârı dinleyin

Rüzgar: Hava hareketi

gönderge

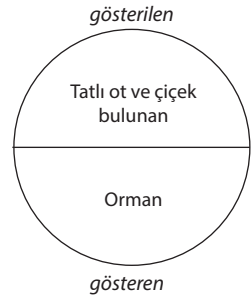
7. Kesit

إن في الغاب أزهيرا ، واعشابا عذاب

Tatlı otlar ve çiçekler var ormanda

Orman: Koyunların otladığı ağaç ve çalı topluluğu

gönderge

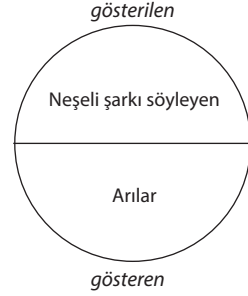

ينشد النحل حواليتها ، أهازيجا طراب

Neşeli şarkılar söylüyor arılar etrafında

Arı: Kanatlı böcek

gönderge

لم تدنس عطرها الطاهر أنفاس الذئاب

Kurtların nefesi kirletmemiş otların temiz kokusunu

Kurt: Koyunları avlayan vahşi hayvan

gönderge

ا, ولاطاف بها الثعلب في بعض الصحاب

Tilki sürüsü gezinmemiş

Tilki: Ormanda dolaşan ve avlanan hayvan

gönderge

8. Kesit

شذاً حلوا , وسحرا وسلاما ، وظلال

Güzel bir istisna, sihir, huzur ve gölge

İstisna: Nadir bir durum

gönderge

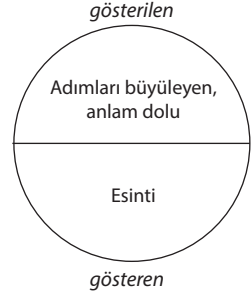

نسيما ساحر الخطوة ، موفور الدلال

Adımları büyüleyen bir esinti, anlam dolu

Esinti: Hafif rüzgar

gönderge

وخصونا يرقص النور عليها ، والجمال

Aydınlığın üzerinde dans ettiği dallar ve güzellik

Dal: Ağaçların budakları

gönderge

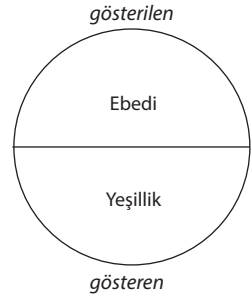

واخضرارا ابديا ، ليس تمحوه الليال

Gecelerin yok edemediği ebedi yeşillik

Yeşillik: Yeşil renk bitki ve ağaçlarla dolu yer

gönderge

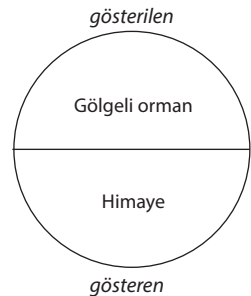
9. Kesit

لن تملي ياخرافي ، في حمى الغاب الظليل

Gölgeli ormanın himayesinde sıklıma koçum

Himaye: Koruma, muhafaza etme

gönderge

فزمان الغاب طفلٌ لاعب عذب جميل

Ormanın vakti güzel, tatlı, oynayan bir çocuk

Ormanın Vakti: Ormanda geçen zaman

gönderge

وزمان الناس شيخ عابسُ الوجه ثقيل

İnsanların vakti asık suratlı bir ihtiyar

İnsanların vakti: İnsanlarla geçen zaman

gönderge

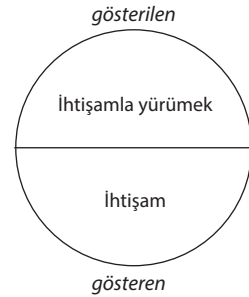

يتمشى في ملال فوق هاتيك السهول

Bu tepelerin üzerinde ihtişamla yürüyorsun

İhtişam: Asilce ve gerinerek

gönderge

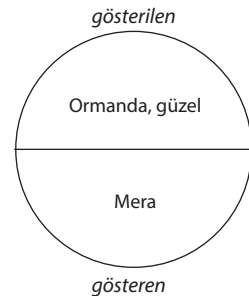
10. Kesit

لك في الغابات مرعاك ومسعاك الجميل

Senindir ormandaki güzel meralar ve otlaklar

Mera: Koyunların otlandığı yer

gönderge

ولي الانشاد والعزف إلى وقت الأصيل

Benimdir çalıp söylemek asıl vakte kadar

Çalıp söylemek: Kaval çalıp türkü söylemek

gönderge

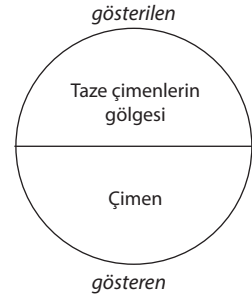

فإذا طالت ظلا الكلاب الغض الضئيل

Küçük, taze çimenlerin gölgesi uzayınca kadar

Çimen: Koyunların otlandığı yeşillik

gönderge

4. Sonuç

Çalışmada ele aldığımız pastoral şiiri semiyotik bağlamda tahlil ettik. Doğadan hareketle inşâd edilen ve kaleme alınan pastoral şiir, tabiatın güzelliğini, doğallığını söz ve yazı ile aktaran bir edebi sanattır. Özellikle dış dünyada göndergesi olan göstergeleri ele alıp irdelemek açısından Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbi'nin pastoral temalı şiirini bu bağlamda analiz ettik. Göstergeleri, göstereni ve gösterileni açısından ortaya koymayı amaçladığımız çalışmada zikri geçen şiiri kesitlere ayırarak irdeledik.

Göstergebilim çalışmaları 20. yüzyılda İsviçreli dilbilimci F. Saussure öncülüğünde ön plana çıkan bir alan olmuştur. Henüz yeni gelişmekte olan bu alanda ilk çalışmaları yapanlardan biri Amerikalı felsefeci Peirce olsa da F. Saussure özgün ve farklı semiyotik çalışmaları ile adından söz ettirmiştir. O, göstergeleri üçlü bir düzende incelemiştir. Kendisi, bir dilde o dilin konuşanları tarafından telaffuz edilen kelimeleri bir mefhuma işaret etmesi dolayısı ile 'gösteren' (İng. Signifier) olarak nitelemiştir. İşaret eden lafızlar muhatabın zihninde bir çağırışım oluşturduğu için söz konusu çağırışımı da 'gösterilen' (İng. Signified) adıyla nitelemiştir. Aynı zamanda göstergelerin nedensizliğini belirtmiştir. Çünkü ona göre 'kitap' (arbor) göstergesinin niçin k.i.t.a.p / a.r.b.o.r sesleri ile ifade edildiğinin bir sebebi bulunmamaktadır. Bu durum o dili ilk baştan bu yana konuşan ve kullanan insan-

larla ilgili bir husustur. Yine ona göre gösterge çizgiseldir. Bütün göstergeler ve bu göstergelerin bir araya gelerek oluşturduğu tümce ve metin grupları belli bir zaman diliminde seslendirilmektedir. Bu ses imgeleri muayyen bir an ve zamanda telaffuz edilmektedir. Bu ise göstergenin çizgisel olduğunu göstermektedir.

Şiirin her bir kesitinde doğanın canlılığına yer verilirken tabiattaki canlı-cansız varlıkların tasvirinde yer yer kişileştirme sanatına başvurulmuştur. Şiirde zikri geçen göstergelerin her birinin tabiatta göndergesi bulunmaktadır. Tüm göstergeler beyit bağlamında ele alınıp irdelenmiştir. Söz konusu göstergeler sesli birimlerle ifade edildiğinde insan zihninde bir çağrışım yapmaktadır. Bu kanıyı zikri geçen şiir üzerinden örneklendirebiliriz. Son beyitte geçen 'çimen' göstergesi beyit bağlamında irdelendiğinde, ç.i.m.e.n (ك ل أ) sesli birimlerinden oluştuğu görülmektedir. Bir mefuma işaret eden ses imgesi F.Saussure tarafından 'gösteren' olarak isimlendirilmiştir. Yine bu ç.i.m.e.n (ك ل أ) göstereni ile insan zihninde bir mefuma işaret olunmaktadır ki Saussure bu ögeye 'gösterilen' adını vermiştir. 'Çimen' göstereninin beyit bağlamında gösterileni çimenlerin gölgesidir. Nitekim beyiti okuyan ve dinleyen muhatabın zihninde çimenlerin gölgesi canlanacaktır. Çimen göstergesinin beyit dışında, dış dünyadaki karşılığı ise şairin bu gösterge ile tabiatta işaret ettiği şey kastedilmektedir. Şiirin dilini konuşan ve anlayanlar tarafından dış dünyadaki 'çimen' göstergesinin anlaşılmasında bir zorluk olmayacaktır. Çünkü 'çimen' (ك ل أ) göstergesi o dili ilk konuşanlardan veya bu göstergeyi ilk seslendirenlerden bu yana ç.i.m.e.n (ك ل أ) sesli birimleri ile ifade edilegelmiştir. Bahsi geçen göstergenin niçin bu sesli birimlerle ifade edildiği ise göstergenin nedensizliği ilkesi ile ilişkilidir. F. Saussure'ün ifadesine göre gösterge nedensizdir. Yerde biten küçük yeşil otların niçin 'ç.i.m.e.n' (ك ل أ) sesli birimleriyle ifade edildiğinin bir nedeni yoktur. Bu, o dili ilk konuşanlarla alakalıdır. Söz konusu dili ilk kullananlar küçük yeşil otlara işaret ederken 'Çimen' yerine başka bir x lafzı kullansaydı işaret olunan otlar x göstergesi ile ifade edilirdi. Ve hiç kimse buna itiraz etmez ve bu göstergenin doğru ve yanlışlığından bahsetmezdi.

Pastoral şiirler kırsal hayatı ve çobanları, koyunları, kısacası kırsal hayattaki tabiatın parçalarını tasvir eden şiirlerdir. Bu bağlamda irdelediğimiz şiirin genel izleği şu göstergelerden oluşmaktadır; çoban, kaval, çiçek, kuş, hayat, koç, kuzu, koyun, meleme, vadi, tepe, dağ, orman, çayır, çimen, otlak, ay, güneş, rüzgâr, sis. Kırsal hayattaki canlı ve enerjik yaşam ise şarkı-türkü söylemek, çalıp söylemek, güzelliğini yaymak, sevinç, mutluluk, neşeli şarkılar, güzellik göstergeleri ile betimlenmiştir. Bununla birlikte şiirde sıkça istiare-i mekniyye (kapalı istiare) ve teşhis (kişileştirme) sanatına başvurulmuştur.

Çalışmada analiz edilen şiir metni, metin tahlil yöntemi kullanılarak semiyotik açıdan ele alınmıştır. Şiirde yer alan göstergeler F. Saussure'ün üçlü düzeneği esas alınarak gösterge daireleri üzerinden verilmiştir.

Kaynakça

- Aksan, Doğan. *Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. Ankara: Engin Yayın Evi, 2006.
- Ali, Muhammed Yunus. *Medhalun ilâ Lisâniyyât*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Cedîdî'l-Müttehîde, 2004.
- Buhârî, Fatıma Zehra. “el-Bu 'du'l-Vatanî fi'ş-Şi'ri Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî”. Yüksek Lisans Tezi, Muhammed Boudiaf Üniversitesi, 2016.
- Burbaş, Neval. “el-İltizâmu fi'ş-Şi'ri's-Sevrî, Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî Enmüzcen”. Yüksek Lisans Tezi, Muhammed Boudiaf Üniversitesi, 2017.
- Boufatah, Abdelalim. “el-Mustalahü'l-Lugavî 'Inde İbn Haldûn alâ Zav'il-Lisâniyyât'il-Hadîse”. *Şarkiyat Mecmuası* 30/1 (2017): 6.
- el-Cürcânî, Abdü'l-Kâhir. *Delâilü'l-'caz* thk. Muhammed Rıdvan ed-Dâye. Dimeşk: Dâru'l-Fikr, 2007.
- Cürcânî, Seyyid Şerîf. *et-Ta'rifât* thk. Muhammed Sıddîk Minşâvî. Kâhire: Dâru'l-Fazîle, 1413.
- Ebü'l-Kâsım, eş-Şâbbî. *Eğânî'l-Hayât*. Tunus: Dâru'l Meârif, 2009.
- Ebu Zeyd, Sîza Kâsım en-Nasr. *Medhalun İlâ Semiyotika*. Kâhire: Dâru'l- Âlemi'l- Arabî, 1986.
- Galfân, Mustafa. *el-Luğâ ve'l-Lisân ve'l-Âlâme 'Inde Saussure*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Cedîdî'l-Müttehîde, 2017.
- Hamdavi, Cemil. *Muhâdarât fî Lisâniyyâtî'n-Nass*. Alukah, 2015. Erişim 26 Kasım 2021. https://www.alukah.net/Books/Files/Book_7291/BookFile/nas.pdf.
- el-Hamâse, Abdü'l-Latif Muhammed. *en-Nahvü ve'd-Delâle*. Kâhire: Dâru'ş-Şurûk, 1968.
- İbn Cinnî. *el-Hasâis* thk. Muhammed Ali en-Neccâr. Mısır: Dâru'l-Kutubî'l-Mısıriyye, 1318.
- İbrâhimî, Havle Tâlib. *Mebâdiu fi'l-Lisâniyyât*. Cezâyir: Dâru'l-Kasba, 2006.
- Kıran, Zeynel, Ayşe Eziler Kıran. *Dilbilime Giriş*. Ankara: Seçki Yayıncılık, 2018.
- Kuddûr, Ahmed Muhammed. *Mebâdiu'l-Lisâniyyât*. Dimeşk: Dâru'l-Fikr, 2008.
- Lekahl, Esmâ. “el-Eb'âdu'l-İbdâ'iyye fi Şi'ri Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî Dîvân el-Eğânî-Enmüzcen”. Yüksek Lisans Tezi, Muhammed Boudiaf Üniversitesi, 2016.
- el-Muntasır, Abdü'l- Halîm vd. *Mu'cemu'l-Vasît*. Mısır: Mektebetü'ş-Şurûku'd-Düveliyye, 2004.
- Özmkas, Utku. “Charles Sandres Peirce'in Gösterge Kavramı”. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2/1 (2009): 2-3. Erişim 22 Mayıs 2021.
- Perrot, Jean. *Dilbilim* çev. Işık Ergüden. Ankara: Dost Yayınları, 2006.
- Rifat, Mehmet. *Göstergebilimin ABC'si*. İstanbul: Say Yayınları, 2009.
- _____. *XX. Yüzyılda dilbilim ve Göstergebilim Kuramları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2008.
- Saussure, Ferdinand. *Genel Dilbilim Dersleri* çev. Berke Vardar. İstanbul: Multilingual Yayınları, 1998.
- Şeybani, Feride, Selime Türkî. “el-Ene ve'l-Âharu fi'ş-Şi'ri Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî”. Yüksek Lisans Tezi, Muhammed Boudiaf Üniversitesi, 2020.
- eş-Şinfâb Necfâ es-Seyyid. “Ebu'l-Kâsım eş-Şâbbî-Nâkıden-”. *Mecelletu Külliyyeti'd-Dirâseti'l-İlmîyye* 5 (2017): 2605-2624.
- TDK. “Güncel Türkçe Sözlük.” Erişim 26 Kasım 2021. <https://sozluk.gov.tr/>.
- Uçan, Hilmi. *Dilbilim, Göstergebilim ve Edebiyat Eğitimi*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2015.